

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи

на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

(шифр та найменування спеціальності)

за магістерською програмою професійного спрямування

«Державні та муніципальні фінанси»

(назва магістерської програми)

на тему: **«Місцеві податки і збори та їх роль
у податковій системі України»**

Виконавець:

Студентка Факультету фінансів та
банківської справи
Волохова Юлія Владиславівна

/підпис/

Науковий керівник:

Д.е.н., проф. Волохова І.С.

/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми: В сучасних економічних умовах місцеве оподаткування України пов'язане з проблематикою фінансового забезпечення місцевих органів влади, системою мобілізації доходів місцевих бюджетів, стан яких зумовлюється рівнем централізації влади в державі. На сьогоднішній день місцеве оподаткування України знаходиться в стадії активної розбудови, в процесі якої висвітлюються проблемні питання та виклики як для центральної влади, так і для місцевих органів влади щодо адміністрування місцевих податків та зборів.

Місцеві податки мають виступати основним джерелом формування доходів місцевих бюджетів, оскільки формують їх власні кошти. Це твердження особливо актуальне в аспекті реалізації заходів фінансової децентралізації, яка «полягає у передачі джерел доходів місцевих бюджетів з державного бюджету і повноважень щодо управління ними від державних органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування для реалізації ними власних та делегованих державою функцій.

Підвищення ролі місцевих податків і зборів у сучасних умовах розвитку економіки України, збільшення доходної частини місцевих бюджетів за їх рахунок є головним напрямом зміцнення й розширення фінансової автономії місцевих органів влади та розвитку міжбюджетних відносин. Відповідно, все це потребує детального науково-теоретичного обґрунтування і перегляду як бюджетної політики України, так і системи місцевого оподаткування. Чим більша роль у формуванні місцевих бюджетів відводиться місцевим податкам і зборам, тим вище рівень розвитку держави, тому їх питома вага у доходах місцевих бюджетів має визначальне значення.

Мета дослідження: вивчення існуючої в Україні системи місцевих податків і зборів та на основі проведеного дослідження надання пропозицій щодо вдосконалення місцевого оподаткування України.

Завдання дослідження:

- розглянути історичні аспекти формування системи місцевого оподаткування;
- визначити економічну сутність та значення місцевих податків і зборів;
- висвітлити особливості діючої системи місцевого оподаткування в Україні;
- охарактеризувати стан та розвиток системи місцевих податків і зборів України та м. Одеси;
- спрогнозувати надходження місцевих податків та зборів до бюджету м. Одеси на 2014-2019 роки;
- обґрунтувати необхідність застосування зарубіжного досвіду у сфері місцевого оподаткування;
- навести сучасні проблеми та шляхи вдосконалення системи справляння місцевих податків і зборів в Україні.

Предметом дослідження є процес місцевого оподаткування щодо формування доходної частини місцевих бюджетів України.

Об'єктом дослідження є теоретичні й практичні проблеми становлення та розвитку місцевих податків і зборів України.

Методи дослідження кваліфікаційної роботи. Методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання, що дозволяє розглядати економічні аспекти діяльності суб'єктів в їх розвитку та взаємозв'язку, методи історичного,

логічного та системного аналізу й синтезу, методи порівняльного економічного аналізу, метод статистичної обробки даних.

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі акти і нормативно-методичні матеріали органів законодавчої та виконавчої влади України; підручники, монографії, статті науковців, статистичні дані, представлені в офіційних друкованих виданнях та на інтернет-сторінках Державної казначейської служби України, Державного комітету статистики України, Міністерства фінансів України, інших урядових і неурядових установ, а також звітність фінансового управління м Одеси.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 119 сторінок друкованого тексту, містить 20 таблиць, 31 рисуноків. Список використаних джерел нараховує 81 найменувань та займає 7 старінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретичні засади місцевого оподаткування в Україні**» висвітлено розвиток місцевого оподаткування в різних країнах світу, вказана сутність місцевих податків та зборів, як основа місцевого самоврядування, а також досліджено діюча система місцевого оподаткування в Україні

У другому розділі «**Характеристика формування місцевих податків і зборів України**» проаналізовано стан та розвиток місцевого оподаткування України протягом 2008-2019 років, вказана динаміка надходжень місцевих податків і зборів в дохідну частину бюджету м. Одеси протягом 2014-2019 років, надано прогнозування надходжень місцевих податків та зборів до бюджету м. Одеси на 2020- 2022 роки.

У третьому розділі «**Перспективи розвитку системи місцевого оподаткування України**» розкрито досвід розвинених країн у сфері місцевого оподаткування, вказані сучасні проблеми реформування місцевих податків і зборів в Україні, пропоновані шляхи вдосконалення справляння місцевих податків і зборів в Україні.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких такі:

1. Досліджуючи власні кошти місцевих бюджетів України показало, що в абсолютному вираженні власні кошти зростають щорічно, але темпи цього зростання сповільнюються, а темпи зростання місцевих податків та зборів є нестабільними, хоча у 2019 році вони зросли більшими темпами порівняно з власними коштами місцевих бюджетів. Достатньо сильний поштовх зростання місцевих податків та зборів відбувся у 2015-2016рр - це період реформування системи перерозподілу коштів в бюджетній системі на користь місцевих бюджетів. Разом з тим, у подальшому, поряд з наданням фінансових ресурсів місцевим бюджетів, держава передала їм й значну частину повноважень, які зростають більшими темпами, порівняно з місцевою базою оподаткування.
2. Зазначена позитивна динаміка питомої ваги місцевих податків та зборів у доходах місцевих бюджетів України та ВВП, особливе зростання показників відбулося у 2015 р. порівняно з попередніми роками, що зумовлено запровадженням бюджетної та податкової реформи в контексті перерозподілу фінансових ресурсів на користь місцевих бюджетів: передача загальнодержавних податків єдиного та земельного до місцевих податків, суттєвим збільшенням надходжень податку на майно за рахунок розширення бази оподаткування (включення до оподаткування нежитлових приміщень, загальної площі нерухомості; зміненням критеріїв спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності; збільшенням кількості платників єдиного податку, а саме фізичних осіб та включення фіксованого сільськогосподарського податку до складу єдиного податку).
3. Вказано, що проблема підвищення фіскальної ефективності місцевого оподаткування пов'язана з неповним використанням їх фіскального потенціалу.

Так, сплата податку на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки здійснюється за низькими ставками. Сьогоднішні реалії економічного становища домогосподарств свідчать, що саме низька платоспроможність домогосподарств та підвищення тарифів на комунальні послуги змушують місцеві органи влади затверджувати ставки цього податку на мінімальному рівні. Лише за умови зростання показників добробуту населення є доцільним підвищувати податкові ставки за цим податком.

4. Досліджено, що джерелом наповнення доходної частини місцевих бюджетів України є місцеві збори. До набуття чинності Податкового кодексу України система місцевих зборів в Україні включала збір за парковку автомобілів, ринковий збір, збір за видачу ордера на квартиру, збір з власників собак, курортний збір, збір за участь у бігах на іподромі, збір за виграш на бігах, збір з осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі, збір за право використання місцевої символіки, збір за право проведення кіно- і телезйомок, збір за проведення місцевих аукціонів, конкурсного розпродажу і лотерей, збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі. Разом з тим, досить широкий перелік місцевих зборів не забезпечував їх значний фіскальний і регулюючий ефект, що зумовило необхідність реформування системи місцевого оподаткування.

5. Зазначено, що сьогодні місцеві збори продовжують займати незначну частину як у структурі податкових надходжень, так і в структурі місцевого оподаткування. Низький фіскальний ефект від місцевих зборів зумовлений тим, що вони є вибірковими для їх справляння: місцевим радам надано право самостійно вирішувати питання щодо їхнього встановлення. Вагоме значення в податкових надходженнях місцевих бюджетів України має відігравати туристичний збір. Цей податковий платіж може бути запроваджений виключно на туристичній місцевості, до якої неможливо віднести 3/5 територій місцевих громад України. Тому на жаль, на сьогодні цей податок має низький фіскальний ефект, але з значним потенціалом, з огляду на позитивну динаміку його надходження та перевиконання планових надходжень.

6. Аналізуючи місцеве оподаткування протягом 2003-2010 років, вказано про незначне поступове збільшення надходжень від місцевих податків і зборів в абсолютному значенні з 564,4 млн. грн. у 2003 році до 819,5 млн. грн. у 2010 році. Але протягом цього ж періоду спостерігається негативна тенденція до скорочення частки місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів від 2,5% у 2003 році до 1,2% у 2010 році. Тобто номінально сума збільшилася майже у 2 рази, тоді як відносно загальної суми доходів місцевих бюджетів спостерігається її скорочення у 2,5 рази. Це можна пояснити значно більшим темпом зростання надходжень від інших статей доходної частини місцевих бюджетів, в першу чергу, офіційних трансфертів та податку на доходи з фізичних осіб. Однак вже у 2011 році від місцевих податків і зборів отримано 2,5 млрд. грн., що у 3,1 рази більше аналогічного показника попереднього року. Також спостерігається збільшення їх частки у структурі доходів місцевих бюджетів на 2,3% у 2011 році в порівнянні з 2010 роком. Причиною таких зрушень стало прийняття в Україні Податкового кодексу і, як наслідок, переведення єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва з категорії загальнодержавних до місцевих податків.

7. Основними бюджетоформуючими джерелами доходів загального фонду бюджету міста Одеси (без урахування трансфертів) є податок на доходи фізичних осіб, єдиний податок та плата за землю. Питома вага зазначених платежів в загальному обсязі надходжень до загального фонду бюджету міста Одеси (без урахування трансфертів) у 2019 році складає 84,5 %. У структурі загального фонду бюджету м. Одеси у 2019 році перше місце займає податок на доходи фізичних осіб 59,1 %, друге 16,1% єдиний податок та третє місце 9,4% плата на землю. Податок на нерухоме майно відмінно від земельної ділянки займає лише 3,3%.

8. Відносно єдиного податку, треба вказати про його збільшення, так у порівнянні з 2018 роком надходження в цілому збільшились на 198 706,2 тис. грн або на 20,2 %, в т.ч. юридичними особами було сплачено більше на 31 399,9 тис. грн або на 13,6 % та фізичними особами на 167 306,3 тис. грн або на 22,2 %. В структурі єдиного податку найбільшу питому вагу, а саме майже 80 % складають надходження єдиного податку, сплаченого фізичними особами. Однією з причин, які посприяли збільшенню надходження єдиного податку до бюджету міста Одеси у 2019р. у порівнянні з 2018р. є збільшення фізичних осіб – підприємців, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності на 11 794 осіб та юридичних осіб на 328.

9. Визначено, що фактично у 2019 році до бюджету м. Одеси податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки від фізичних осіб, власників житлової нерухомості надійшло в сумі 9 860,0 тис. грн, що в порівнянні з 2018 роком більше на 1 668,3 тис. грн або на 20,2 %. Всього надходження податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки від фізичних осіб у 2019 року склали 44 191,2 тис. грн, що в порівнянні з 2018 роком більше на 11 087,1 тис. грн або на 33,5 %. В структурі надходжень податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки до бюджету м. Одеси у 2019 році в розрізі юридичних та фізичних осіб питома вага надходжень від юридичних осіб становить 82,0 %. В структурі надходжень податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки до бюджету м. Одеси у 2019 році в розрізі видів нерухомого майна питома вага надходжень сплачених за нежитлову нерухомість становить 93,2 %.

10. Встановлено, що у м. Одеса фізичні або юридичні особи – власники житлової нерухомості, загальна площа якої для квартир перевищує 300 квадратних метрів та/або для будинків 500 квадратних метрів сплачують податок на нерухоме майно в розмірі 25 000 грн. в рік за кожен такий об'єкт житлової нерухомості (його частки). Фактично у 2019 році за житлову нерухомість, площа якої перевищує 300 кв. м для квартир та/або 500 кв. м для будинків до бюджету міста Одеси 222 фізичною особою сплачено 8 033,2 тис. грн, які в загальній кількості платників податку, фізичних осіб - власників житлової нерухомості становлять лише 1,3 %, а в загальній сумі надходжень податку за житлову нерухомість забезпечують майже 80,8 %.

11. Проаналізовано, що м. Одеса займає 2 місце після Києва серед великих міст України за ставками по податку на нерухоме майно. Трете місце займає м. Львів, потім Харків. Слід вказати, що найнижчі ставки встановлені у м. Дніпро від 0.5 до 1% від мінімальної заробітної плати. До того ж м. Одеса увійшла у п'ятірку лідерів по надходженню податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки та зайняла третє місце після міст Київ та Харків.

12. Наведено, що фактично у 2019 році до бюджету міста Одеси збору за місця для паркування транспортних засобів надійшло в сумі 29 540,8 тис. грн, або 105,5 % до затверджених планових показників. В порівнянні з 2018 роком надходження збільшилися на 4 220,7 тис. грн або на 16,7 %. Надходження туристичного збору до бюджету міста Одеси у 2019 році складає 11 568,7 тис. грн або 101,7 % до уточнених планових показників. В порівнянні з 2018 роком надходження по туристичному збору збільшилися на 4 267,8 тис. грн або в 1,6 разів. Проведено аналіз по надходженню туристичного збору по великих містах України. За підсумками 2019 року м. Одеса увійшла у п'ятірку лідерів по надходженню туристичного збору та зайняла друге місце після міста Київ. Слід зазначити, що хоча у м. Одеса в 2019 році надходження туристичного збору збільшилися на 58,5%, але у порівнянні з м. Києвом у 2019 році вони нижчі на 52060,0 тис. грн.

13. Вказано, що надходження місцевих податків і зборів до бюджету м. Одеса залежать від зміни мінімальної заробітної плати. На основі даних було побудовано графік моделі парної регресії залежності надходжень місцевих податків і зборів до бюджету м. Одеса від показника мінімальної заробітної плати. Для прогнозу надходжень місцевих податків і зборів до бюджету м. Одеса використовувався регресійний аналіз. Залежність між надходженнями місцевих податків і зборів і показником мінімальної з\п є нелінійною з коефіцієнтом детермінації 0,96. Якщо протягом 2012-2015 років значення співвідношення між досліджуваними показниками не надто відчутно змінювалося, то наступного 2016 року спостерігалось помітне збільшення цього співвідношення, яке мало місце також і в 2017 році. Тому при аналізі нами спостерігалася нелінійна залежність, тому було застосовано логарифмічний тренд.

14. Розраховані прогнозні значення надходжень місцевих податків і зборів на наступний часовий період на 2020 - 2022 роки. На основі проведеного обчислення за формулою «Тенденція», було отримано прогнозний показник мінімальної з\п на 2020 рік у розмірі 4720 грн., на 2021 рік –6010 грн., на 2022 рік -6500грн. Тобто, враховуючи вплив зміни показника мінімальної з\п, надходження від місцевих податків і зборів в 2020 р. прогнозується в розмірі 2 453 628 062 грн., в 2021 р.- 3 724 455 630грн., в 2022 р. – 4 001 260 511 грн.

15. Розглянуто досвід розвинених країн в сфері місцевого оподаткування та визначено їх велика ступень автономії, порівняно з Україною, яка досягається в основному за рахунок значної питомої ваги місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів. Таки особливості пов'язанні з історичними особливостями становлення місцевого оподаткування у розвинених країнах, а також прагненням місцевих органів влади до фінансової самостійності, що сприяє розвитку територіальних громад та забезпеченню необхідних соціальних послуг населенню. Система місцевих податків і зборів Заходу більш розгалужена, порівняно з Україною та має характерні особливості. Наприклад, що стосується чисельності то в Японії налічується близько 30 видів місцевих податків, в США – більше 60, у Франції майже 50, в Бельгії майже 100, а у Великобританії їх тільки 2. Місцеві податки становлять у загальній сумі доходів місцевих бюджетів Австрії – 72 %, Японії – 55 %, Франції – 48 %. За рахунок місцевих податків формувалися 61 % муніципальних доходів у Швеції, 66 % - у США, 51 % - у Данії, 46 % - у Швейцарії, 46 % - у Німеччині, 43 % - у Норвегії, 37 % - у Великій Британії, 31 % - в Іспанії.

16. Визначено, що більшість країн світу при визначенні бази оподаткування податку на нерухомість використовують ринкову вартість оподатковуваних об'єктів. Але оцінка за ринковою вартістю можлива лише за умови наявності повноцінного ринку нерухомості. В Україні зараз бракує надійної інформації про ринкову вартість нерухомого майна. В результаті однаково будуть платити за житло як у великих мегаполісах так і в дрібних селах. Неоформлене в належному порядку майно в Укрдержреєстрі або незавершене будівництво не підлягає оподаткуванню майновим податком. Отже, найбільш заможна частина населення, що будує дорогі житлові будинки, має можливість не сплачувати податок, не оформлюючи здачу збудованого і фактично введеного за призначенням житла в експлуатацію і не реєструючи його .

17. Досвід багатьох країнах світу показав, що податок на нерухомість успішно застосовується у різних країнах світу і це пояснюється багатьма причинами. Так при використанні аргументованого підходу податок на нерухомість є ваговою статтею дохідної частини місцевих бюджетів. Він забезпечує 38% надходжень до місцевих бюджетів у Канаді (в окремих провінціях – до 81%), 33% – у Франції та близько 30% – у США (від 10% до 70%, залежно від штату). В країнах з економікою, що розвивається, податок на нерухомість становить 40-80% платежів до місцевих бюджетів. Завжди можна чітко визначити об'єкт оподаткування, тому що він має постійне місцезнаходження, його легко виявити та ідентифікувати. Об'єктом виступають земля, будівлі та споруди. Об'єкт оподаткування має певну стабільність, що сприяє тривалості існування податку та забезпечує безперешкодний доступ до нього фіскальних органів. Досить легко встановити платника податку, яким є власник нерухомості або його арендар. Податок виконує не тільки фіскальну функцію, а й допомагає вирішувати ряд соціальних проблем, тобто скасовувати соціальну нерівність, перекладаючи зобов'язання зі сплати на більш заможних платників.

18. Проаналізовано іноземну систему фінансового забезпечення органів місцевого управління та порівняно її із вітчизняною практикою, що надало змогу виділити певні проблеми в організації фінансового забезпечення органів місцевого управління в Україні, а саме: недосконалий механізм міжбюджетних відносин та централізований підхід до формування місцевих бюджетів, як результат – делеговані повноваження не забезпечені в повному обсязі належними фінансовими ресурсами; місцеві податки і збори в Україні не відіграють помітної ролі в забезпеченні фінансовими ресурсами органів місцевого управління; відсутність налагодженої національної системи комунальних фінансово- кредитних установ.

19. Вказано, що сьогодні найсуттєвішими вадами місцевого оподаткування в Україні є: незначна фіскальна роль місцевих податків і зборів і, як наслідок низька їх питома вага в доходах місцевих бюджетів, у валовому внутрішньому продукті; невеликий перелік місцевих податків і зборів порівняно з іншими країнами; відсутність самостійних прав у органів місцевого самоврядування щодо запровадження на своїй території власних податків і зборів; незацікавленість місцевих властей у додатковому залученні коштів від справляння місцевих податків і зборів; відсутність взаємозалежності між рівнем суспільних послуг, які надаються на певній території із податковими зусиллями

населення; нерозвиненість податків, які відображають політику місцевих властей (екологічні податки, плата за певні послуги місцевих органів влади).

20. Запропоновано відносно єдиного податку підвищення рівня мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму та збільшення критеріїв обсягу доходів за рік для платників єдиного податку відповідно його ставок.

21. Реформування пільг з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки здійснити у такому напрямку: скасування пільг зі зменшення оподаткованої площі для квартир, площа яких перевищує 150 кв., дачних будинків, котеджів та житлових будинків садибного типу площа яких перевищує 250 кв.; зменшення загальної пільги на 35 %, тобто із 60 до 40 кв. для квартир і 80 кв. для дачних будинків, котеджів та житлових будинків садибного типу; скасування пільг для різних типів об'єктів житлової нерухомості, зокрема їх часток (у разі одночасного перебування у власності платника податку квартири/квартир та житлового будинку/будинків, зокрема їх часток) загальна площа яких перевищує 250 кв., причому якщо у власності є квартири площа яких перевищує 150 кв., дачні будинки, котеджі та житлові будинки садибного типу, площа яких перевищує 250 кв.; виділення окремих категорій осіб, які взагалі не сплачують податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; передбачення прив'язування пільги до квартири чи будинку, а не до особи, тим самим зменшивши поширену нині практику нульового оподаткування; сплата податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, з приміщень комерційного та виробничого використання незалежно від форми власності на таке нерухоме майно.

22. Вказані резерви збільшення надходжень з транспортного податку у частині розширення переліку об'єктів оподаткування, Так до об'єктів оподаткування пропонуємо включити: яхти, літаки, вертольоти, мотоцикли середньоринкова вартість яких становить понад 450 тис. грн, самохідні машини, що є у власності як юридичних так й фізичних осіб. Змінити базу оподаткування для транспортних засобів, а саме: у яких використовується двигун внутрішнього згорання, базу оподаткування визначати за об'ємом циліндра двигуна в літрах; для водних транспортних засобів у разі відсутності двигуна за довжиною корпусу; для транспортних засобів з електричних двигунів передбачити звільнення від оподаткування транспортним податком, з метою впливу на екологічну ситуацію в країні.

23. Запропоновані резерви щодо зміцнення податкової складової власних надходжень місцевих бюджетів й одночасного вирішення проблеми з складною екологічною ситуацією, обумовленою накопиченням відходів у навколишньому природному середовищі та фінансування програм з переробної сфери та запровадження злагодженої системи збору відходів пропонуємо за місцевими податками і зборами ввести та закріпити утилізаційний збір з наступним механізмом оподаткування, а саме: автоматичне введення утилізаційного збору на неекологічні товари; введення ставки утилізаційного збору на рівні 7% від вартості неекологічного товару; цільовий характер утилізаційного збору, що передбачає використання надходжень такого збору виключно на заходи зі збору неекологічних товарів та їх утилізацію або повторну переробку; віднесення утилізаційного збору до місцевих зборів обов'язкового характеру.

24. Вказано, що введення знову податку на рекламу як місцевого буде не лише додатковим фінансовим ресурсом формування доходної частини місцевих бюджетів, а й інструментом впливу соціально-економічного регулювання. Ставки до цього податку встановити диференційовані: залежно від тривалості розміщення реклами (1,5 % - за розміщення реклами на тривалий термін, 0,5 % - від вартості послуг за розміщення одноразової реклами); залежно від місця та способу рекламних послуг.

25. Надані рекомендації щодо збору за місця паркування транспортних засобів з встановлення органами місцевого самоврядування більших ставок, втім першою необхідністю місцевим громадам необхідно подбати про збільшення кількості місць для паркування, сприяти благоустрою вулиць та доріг міста, посилити контроль з боку патрульної поліції щодо порушень правил паркування водіями автотранспортних засобів, підвищити культуру паркування та дисципліну сплати збору за місця паркування транспортних засобів, обмежити монополізм на ринку послуг з паркування автотранспорту на території міст України.